

диякон Дмитро СЕНЕЙКО

Кожну людину варто поважати, шанувати й надавати всім рівні можливості для життя й діяльності. З цим, мабуть, погодяться усі. Для цього, зрештою, й існують такі політико-соціальні утворення як демократичні держави. Але напрошується запитання: Чому? Навіщо мені так мислити й поводитись передусім щодо себе самого, а також щодо решти семи з копійками мільярдів істот, дешиця котрих мені трапиться протягом мого життєвого шляху? А ще, будучи заглибленим у християнство, віднаходжу тут ще більш вражаючі речі: виявляється, я покликаний з певним трепетом ставитись до себе й до решти людства, сприймаючи всіх, незалежно від національності, віросповідання, особистісних якостей та фізіологічних обмежень, майже як богів, через те що всі наділені божественною гідністю! Ось про це цікаве, багатозначне, заблукане в міріадах людських точок зору слово – про гідність або ж цінність людини – і поведемо мову.

Світ

Скільки людей – стільки й думок, – продовжують настирливо стверджувати корінні англійці. Те саме з поняттям гідності людини: скільки філософських концепцій, галузей науки чи людської інтелектуально-господарської діяльності – стільки й точок зору, чому кожна чи не кожна людина є цінною. Якщо це юриспруденція, то в межах її досліджень людська гідність – це наявність інтелектуального, емоційного та вольового моментів. Якщо це соціологія, то – лише внаслідок того, що людина є суспільною істотою, вона вже наділена певною гідністю. Хтось наділяє нею лише частину людства, хтось – з певного віку чи після народження. Одні вбачають її виключно в розумі й розвинених інтелектуальних здібностях, інші – в почуттях, ще інші – у фантазії або ж у свободі життєвого вибору й поведінки. Дуже багато – у здатності любити. А ті, хто залишився, взагалі не ведуть мову про цінність людини, намагаючись безтурботно і безвідповідально прожити своє життя...

Однак людські наука і діяльність «приречені» на обмеженість, неповноту, часткову об'єктивність, адже вони – плоди діяльності людини – істоти обмеженої, невпевненої і сьогоденно-розгубленої. А хто ствердить, що при об'єднанні всіх точок зору різних наукових дисциплін впливе справжня і цілісна істина, хоч би щодо питання про людську гідність, – розпочинає корисний, але утопічний труд.

Тут саме час втрутитись комусь такому, хто досі вдумливо мовчав, і заявити: «А як же погляди на людську гідність багатьох світових релігій, зокрема християнства?».

Відповідаємо: ну, по-перше, християнство – не релігія, це щось, що дуже перевищує це поняття, це – дорога, істина і життя, тобто характерний стиль останнього. А по-друге, точки зору сотень релігій про гідність кожної людської істоти настільки суперечливі, неоднозначні, неповні, а то й взагалі відсутні в них, що лише деякі окремо взяті аспекти вартують уваги справжнього освіченого, допитливого дослідника.

Християнство

Сьогодні цінність людини дещо викривлена. Хтось думає, що може все, адже у нього – гроші, інший – що його думка чи позиція є зовсім неважливою, адже є тисячі, які думають так само. На перший погляд, всі люди однакові, хіба що зовнішністю відрізняються. Але це далеко не так, і навіть немає однакових. Схожих людей багато, але це – інше. Кожного Господь їх творить духовно-тілесними, тобто особистістю: Адам був створений як цілісна на всіх психофізичних рівнях особистість, у котрої воля, думки та вчинки перебувають у гармонійній відповідності. Наша гідність як істот, подібних до Творця, дозволяє вільно самовизначатися, вибирати. Тому свобода людини – це не проста відсутність зовнішньої залежності, а моральні самовизначення і самосвідомість. Поза цим змістом говоримо вже не про свободу особи, а про свавілля індивіда і якусь «формальну волю», визначення якої звучить приблизно так: «Я хочу, щоби було те, що я хочу». Тому варто розрізнити волю першої людини та волю, якою володіємо занепали ми. Так, ХІХ століття історично вважається «золотим віком» в Європі – епоха Просвітництва, розквіту культури, літератури, мистецтва. Але саме в цей період починається активне заперечення Бога й пропаганда свободи вибору, яка, в підсумку, призвела до всездозволеності. Сьогодні цікаво спостерігати за багатьма, котрі підсвідомо прагнуть визволити себе як найвище Боже творіння з неповторною гідністю, від них же самих та власної самовпевненості. Однієї всездозволеної свободи, притаманній людським мисленню і бажанням, мало, щоб саме їм приписати гідність, властиву кожному з нас. У християнстві ж людська гідність – зовсім інша річ. Це поняття, без якого воно не є можливим, і, здається, воплочення нашого Бога до нас було б даремним, якби Він не відкрив нам таку важливу правду про нас самих. Можна ствердити однозначно: таких божественних висот себе самої, описаних у Святому Письмі і творах Святих Отців Церкви, людина ніколи не мала й не матиме. Духовними синонімами гідності людини є три цікаві біблійні словосполучення – людина як Божий образ, як найвеличніше творіння і як Господня подоба. Перше з них – це невід’ємна природна гідність кожної людської особистості після зачаття, як спільна ознака всіх людей, що відображає їхню рівність, своєрідна цінність кожного в його морально-фізичній природі. Однак людина, яка має у собі такий образ Творця, не повинна величатися цією високою гідністю, бо це не її особиста заслуга, а Божий дар. Тим паче не повинна вона виправдовувати нею свої слабкості чи вади, але, навпаки, усвідомлювати відповідальність за спрямованість і спосіб свого життя. Хто вважає себе гідним, той – відповідальний!

Перескочивши друге, скажемо про третє. Воно пов’язане з достойним життям, коли за Божественною благодаттю, через подолання гріха, людиною досягається найбільше з-поміж усього – дуже велика подібність до Бога. Це стає одразу наочно помітно в ній: досягнення моральної чистоти й чеснот, любовне ставлення до кожного й всього, чудотворність, нетління власного тіла... Отже, гідність і цінність людини – ще й у її божественному покликанні до осягнення Христової святості, у перетворенні себе завдяки Божій силі, згідно з висловлюванням блаженного Івана-Павла ІІ, «у ще одного Христа». Але існує два шляхи: або ставати такою разом з Богом, виконуючи Божі Заповіді, або, заперечуючи Господа, намагатись власними силами та людськими здобутками заперечити існування Всевишнього й ствердити, що людина сама здатна «пізнати добро й зло та стати як боги». Проте така самозамкнена гідність, намагання стати як боги без Бога й приводить до того, що, здобуваючи тимчасові матеріальні блага,

будуючи прогрес, людина відвертається від Нього, а значить прирікає себе на страждання. Тільки в єдності з Господом можливе усвідомлення й розуміння справжньої гідності людини.

Христос у Своєму вочленні й особливо у воскресінні наочно демонструє на Самому Собі цінність кожного з нас – істот святих і безгрішних, з цілістю нашого внутрішнього світу з розумом, емоціями, інстинктами, тілесними будовою і порухами. Тому не гідним людини є життя в гріху, позаяк воно руйнує її саму, а також завдає шкоди іншим і навколишньому світу. Воно небезпечне для особистості, суспільства та навколишньої природи, бо через поширення зла порушує гармонію світобудови, що виявляється через душевні й тілесні страждання, хвороби, вразливість перед наслідками руйнування життєвого середовища. Однак морально недостойне життя не руйнує богоданої гідності, але затьмарює її настільки, що вона стає маловпізнанною. Саме тому потрібно велике напруження волі, щоб побачити, а тим більше визнати гідність злочинця, наркомана, алкоголіка, неповносправного тощо.

Для відновлення в людині відповідності своїй гідності особливе значення має покаяння, в основі якого лежить усвідомлення гріха й бажання змінити своє життя. Каючись, вона визнає невідповідність своїх думок, слів або вчинків з Богом дарованою гідністю та свідчить перед Ним і Церквою про свою недостойність. Покаяння не принижує людину, а дає їй могутній стимул для духовної роботи над собою, для творчої зміни свого життя, для збереження чистоти богоданої гідності та зростання у ній.

Замість висновку

Кожна людина по-своєму є особливою і неповторною, цінною в Божих очах як Його особливе творіння. Якщо у своєму житті бажаємо не прогайнувати євангельський шанс богоподібності і безсмертя, навчаймось через ведення духовного життя саме такими сприймати усіх людей. Пише апостол Іван: «Так Бог полюбив світ, що дав Сина Свого Єдинородного, щоб кожен хто вірує в Нього не загинув, але мав життя вічне» (Йо. 3, 16) Не самою гідністю людини як особи з божественними рисами, а дуже конкретними її виявами є свобода, сумління, прагнення справедливості, добра, вдумливість, творчість, неповторність внутрішнього емоційного світу, мислення, дар життя, любов...

Саме тому божественна гідність кожної людини зовсім виключає не тільки фізичне, але навіть і духовне вбивство. Наставляючи християн в одному зі своїх послань, той же апостол стверджує: «Кожен, хто ненавидить брата свого, той душоуб. А ви знаєте, що жоден душоуб не має вічного життя, що в нім перебувало б» (I Йо. 3, 15). Той, хто віднімає життя в іншого, не може бути спадкоємцем вічних благ. Це стосується всіх сфер людського життя: від ставлення до ненароджених дітей до ставлення до ворогів.

Цінність людини полягає у тому, що Бог перебуває в ній (пор. I Кор. 6, 19). Таке відкриття людській думці дароване Христом через Його Євангеліє і Церкву. Роблячи щось для людини, ми робимо те саме для Бога. Отже, Він не питає нас: чому ми не досягнули того, що зробили найбільші чи найсильніші, але: чому ми не були тими, ким мали бути, себто гідними і цінними, і не бачили такими

Диякон Дмитро. СЕНЕЙКО Світ і християнство про гідність людини //СЛОВО № 1 (49)
2012, с.2-6